

séges nemzeti tudat kialakításának teremtő kötelességére figyelmeztetett. „Egy halom donga – írta alig több mint egy évtizede – a ráillő abroncstól lesz hordó. Egy közösség összetartó szellemi ereje: a szellemi kohéziós erő is. A szellemi élet.” Az irodalomtól éppen azt várta, hogy ennek az összetartó szellemi erőnek a szervezője és forrása legyen, és minthogy nemcsak országban, hanem nemzetben is gondolkodott, tizenötmillió magyar között kívánta újrászóni vagy megerősíteni a szellem összetartó szálait: egy új közösségi tudatot, új közmegegyezést.

Ez a közösségi tudat sohasem irányult mások ellen, ellenkezőleg, azt a jövőbe sugárzó bizalmat fejezte ki, amely szerint a szellemi kohéziójában megerősödött és nemzeti tudatában egészséges magyarság lehet csak igazi társa és barátja a Dunatáj másnyelvű népeinek. Illyés, aki tanulmányok és műfordítások egész sorával tanúsította az emberi egyetemességbe, az irodalmak testvériségébe vetett hitét, meg volt győződve arról, hogy a magyarság csakis e szellemi kohézió teljes birtokában tud alkotó módon szerepet vállalni az európai népek nagy családjában. Ha, egy híres szállóige szerint, a nemzet naponkénti népszavazás, Illyés munkássága ennek az erkölcsi referendumnak az intézménye. Emberi alakja lassan a múltak ködébe merül, ez az intézmény azonban fennmarad továbbra is. Ameddig a magyar szó él az országban, a Duna táján és a Földön, Illyés Gyula életműve mindig nemzeti létünk letéteményese, magyarságunk oltalmazója, szellemi vértete marad.

Pomogáts Béla

Carlo Tagliavini
1903–1982

Carlo Tagliavini Bolognában született 1903-ban, elhunyt ugyanott 1982-ben. A két évszám, amely ott van a sírkövén, olyan életút kezdetét és végét jelzi, amely egy ideig Magyarországon át, s aztán már mindig ahhoz közel futott.

Talán a véletlenen múlt, hogy még gimnazista korában kezébe került egy olaszok számára készült magyar nyelvkönyv, s hogy ezt akkor áttanulmányozta. Azt azonban már nem tarthatjuk a sors szeszélyének, hogy nyelvünk iránti érdeklődése továbbra is élénk maradt: ez már tudósi pályájának átgondolt törekvéseiből következett.

Amikor a bolognai egyetemen a romanisztikai stúdiumok vonzásába került, a román nyelvet választotta szűkebb kutatási területül. Azonnal átlátta, hogy az eredményes munkához a szláv nyelvek és a magyar ismeretére is szüksége van: az 1920-as évek elején két tanulmányutat is tett hazánkban, Budapesten. Ezért vállalkozhatott – fiatal tudósként, de már mint a román nyelv szakértője és egyszersmind a magyar nyelv jó ismerője – okkal és joggal a 17. század végi, latin–román–magyar nyelvű, Bolognában őrzött *Lexicon Marsilianum* kritikai kiadásának gondozására.

Ilyen előzmények után logikus és természetes volt, hogy a budapesti tudományegyetem Carlo Tagliavinit hívta meg az általános romanisztika és a román nyelv előadójának, amikor ezeknek a tudományszakoknak magyarországi fejlesztését elhatároz-

ták. 1929-től 1935-ig volt a bölcsészkarak előbb rendkívüli, majd rendes egyetemi tanára, s egyidejűleg az Eötvös Kollégiumban is tartott órákat. Túlzás nélkül állítható, hogy a magyar romanisztikának ő volt a korszerűsítője, több kiváló romanistánk útnak indítója.

A padovai egyetem 1935-ben választotta meg a nyelvtudományi tanszék professzorává. Életének ezt az új, egészen nyugalomba vonulásáig tartó szakaszát a sokoldalúság, a nyelvtudomány több ágának (az indoeurópai összehasonlító nyelvészetnek, az albanológiának, a fonetikának, a romanisztikának, az általános nyelvészetnek, a nyelvtudomány-történetnek stb.) rendkívül termékeny és eredményes művelése jellemzi. S ahogy Budapesten a magyarországi romanisztikának volt a megújítója, úgy lett Padovában az olaszországi hungarológia felvirágoztatója.

Az *Enciclopedia Italiana* magyar nyelvészeti és finnugor tárgyú cikkeinek ő a szerzője. Számos kiadást megért egyetemi tankönyvéből, az *Introduzione alla Glottologia*-ból olasz fiatalok ezrei ismerhették meg a magyar nyelv számos jelenségét, amelyeket azért hozott fel igen gyakran példának (előadásain is!), hogy szemléltesse velük a nyelvek kifejezési formáinak végtelen változatosságát. Könyvének tudománytörténeti részében Sajnovicsot, Gyarmathit, Révait mint az európai nyelvtudomány nagy úttörőit mutatta be, és méltóképpen megemlékezett későbbi nagy nyelvészeinkről (Budenről, Szinyeiről, Szarvasról, Simonyiról, Munkácsiról, Pápayról, Melichről, Zsirairól, Gomboczról) is. Magyar tárgyú rövidebb-hosszabb írásainak sorából itt most csak *Storia di parole* című könyvére utalunk: ebben más nyelvek szavainak társaságában 120 magyar szó eredetéhez és történetéhez szólt hozzá nagy tájékozottsággal. *Gombocz Zoltán Jelentés*-t olaszra fordította, és előszót írt hozzá.

A második világháború utáni nehéz idők elmúltával, a magyar–olasz kulturális kapcsolatok újraéledése idején nem kis része volt a mai gyümölcsöző és kiterjedt egyetemközi kapcsolatok alapjainak lerakásában. A két ország között megkötött új kulturális egyezményben előírt két vendégtanári hely egyikét padovai tanszékén biztosította, magasabb fokon felújítva a háború alatti magyar lektorátust. A Padovába 1964-ben küldött magyar kollégát (e sorok íróját) a legnagyobb szívéllyel és segítőkészséggel fogadta, s a csaknem negyedszázados szünetelés után ismét megindított magyar stúdiumokat tanítványai körében népszerűsítette. Amikor a finnugor filológia iránt is érdeklődés mutatkozott, elérte, hogy ennek rendszeres előadása is megindulhasson, s ezáltal a magyar a többi nyelvvel azonos státust nyerjen az egyetem oktatási rendjében.

Tőle telhetőleg segítette a bolognai egyetemen folytatott magyar lektori tevékenységet is. Támogatta a budapesti és a padovai egyetem közötti kapcsolatok szorosabbra fűzését célzó kezdeményezéseket. Az első magyar–olasz nemzetközi konferencián, amelynek megrendezésére 1971-ben (nem véletlenül!) Padovában került sor, Tagliavini professzor (közvetlenül nyugalomba vonulása előtt) még részt vehetett, és örvendhetett kitartó munkája kiteljesedésének. Aztán betegsége miatt a többi egyetemközi összejövetelen már nem vehetett részt: bolognai lakásához volt kötve haláláig.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem 1966-ban díszdoktorává avatta, a Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság tiszteleti tagjai közé választotta, e szimbolikus cselekményekkel fejezve ki elismerését és háláját azért, hogy évtizedeken át oly önzetlenül építette a hidat a magyar és az olasz nép között.

Neve nem fog feledésbe merülni!

Fábián Pál